

РЕЦЕНЗИЯ

от

Доц. д-р арх. РОСЕН ПЕТРОВ САВОВ

Архитектурен Факултет на Варненски Свободен Университет “Черноризец Храбър” за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ **на арх. Климент Иванов Иванов** - докторант на самостоятелна подготовка в ДП „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли“, професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия“.

Тема на дисертационния труд: **„Архитектурни проблеми при промени във функциите на сградите“**.

Научен ръководител: **доц. д-р арх. Анна Борисова Аврамова**.

Настоящата рецензия се изработва на основание Заповед № 586/17.07.2014 г. на Ректора на НБУ доц. д-р Пламен Бочков.

Структурата на рецензията е в съответствие изискванията на съществуващия закон за развитие на академичния състав, Правилника за неговото приложение и Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ.

1) Обем и съдържание на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд на арх. Климент Иванов Иванов е в обем от 224 (а според автореферата 236 страници), от които 10 страници са използвани източници (не са номерирани), 14 страници цитирани източници (180 на брой) и приложения, които обхващат 14 страници (архитектурни чертежи 6 броя и фотомонтажи 4 броя). Останалите 186 страници са същинската част на дисертационния труд включващ текст, фигури 161 броя и чертежи и схеми общо 32 броя.

2) Актуалност и значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

Архитектурата представлява сложна съвкупност от знаци и символи, чрез които от една страна се означава утилитарната функция на обекта, а от друга се предоставя възможността да се асоцира субективното, произтичащо от определена културна среда, емоционално свързано с опита вторично, допълнително определено от контекста значение

– функция. Известна е мисълта, че "Архитектура е изкуството да се строи с предварителен план не просто за да се създаде подслон (първична денотативна функция-б.а.), а за да се пренесе значение (вторична конотативна функция – б.а.)."

Степента на наситеност със значения на тази вторична конотативна функция на архитектурния обект (формирани под въздействието на икономико-политическите и социо-културни схващания на обществото за дадения момент) обуславя необходимостта тя да бъде съхранена и пренесена във времето. В същото време при липсата на достатъчно формирани значения на конотативните функции на увредените или разрушени сгради, от някакъв природен катаклизъм, не би се породила необходимостта те да бъдат възстановени, а напротив тях биха ги премахнали и на тяхно място биха построили нови "други" сгради.

Именно сградите с голяма интензивност на значенията на вторичната им конотативна функция, при изчерпване на тяхната първична денотативна функция за да бъдат съхранени и пренесена тяхната стойност във времето са обект на специална защита, гарантирана от създадените специално за тази цел подходящи законови и нормативни актове.

В този контекст на мисли архитектурните обекти могат да се разделят на две групи:

- обекти, които представляват ценност за обществото и са предмет на специална защита чрез съответни законови и нормативни актове;
- обекти, които не са предмет на специална защита.

Втората група от своя страна също може да се раздели на две:

- обекти с изявена вторична конотативна функция;
- обекти с недостатъчна или почти нулева вторична конотативна функция.

Тук трябва да отбележим, че даден архитектурен обект веднаж попаднал в една от групите не е за винаги в нея и във времето той може да смени групата.

От всички тези групи най-малко изследвани са обектите попадащи в групата с изявена вторична конотативна функция и без специална защита от съответните законови и нормативни актове. Именно това са и обектите, които са предмет на изследване в представения дисертационен труд на арх. Климент Иванов Иванов.

Това мое кратко описание на средата, в която е ситуиран обекта на изследване, направено от по различен ъгъл в сравнение с този представен в глава **I.Обосновка** на дисертационния труд на арх. Климент Иванов Иванов, показва че независимо от гледната точка представената тема „Архитектурни проблеми при промени във функциите на сградите“ е безспорно актуална и значима, както в научно така и в научно-приложно отношение

3) Съответствие на заглавието на съдържанието на дисертацията.

Предлаганата тема на дисертационния труд е „Архитектурни проблеми при промени във функциите на сградите“.

В дисертационния труд се разглеждат конкретните архитектурни намеси, част от общите архитектурни проблеми, при промяната на първичните денотативни функции на сградите, които не са предмет на защита от специализирани закони и институции за опазване на културното наследство.

Така разгледано, заглавието представлява един обобщен изказ на съдържанието на дисертацията.

4) Яснота и целесъобразност на дефинираните цели и задачи на дисертацията.

В дисертационният си труд арх. Климент Иванов Иванов е заявил следната теза: *“...че промените във функциите на сградите са архитектурни намеси, които разкриват допълнително поле за изява творческите търсения и възможности на архитектите и предоставят възможност да бъдат спасени от унищожение и върнати към нов живот архитектурни творби и обекти на културното наследство от **близкото и „съвременното” минало** само с архитектурни средства.”*

Обектът на изследване *“..... са сгради и останки от такива от **далечното, близкото и „съвременното” минало**, които притежават културна, историческа, архитектурна или сантиментална стойност, самостоятелно или като част от средата, с фокус върху тези от тях, които не са предмет на защита от специализирани закони и институции за опазване на културното наследство.”*

Целта на това изследване е да установи актуалните проблеми при стойностни и недооценени сгради от **близкото и „съвременното” минало** и възможностите за тяхното спасяване и съхраняване от самите архитекти и чрез използване само на средствата на архитектурната професия, като същевременно проучи влиянието и ефекта на тези съществуващи сгради и останки от тях върху архитектурния образ, който се получава в резултат на симбиозата между старо и ново”.

Предметът на изследването е творческият архитектурен процес при промените във функциите на сградите, обусловен от необходимостта от задължително взаимодействие между съществуващото старо и желаното ново и архитектурния образ, който се получава в резултат на това взаимодействие.”

Времевият период споменат в дефинираните теза, обект и цел не е прецизиран. В предлаганата теза и цел, изследванията са насочени към сгради от **близкото и „съвременното” минало**, а в обектът на изследване са посочени сградите от **далечното, близкото и „съвременното” минало**. Това несъответствие приемам като плод на техническа грешка, тъй като в дисертационния труд се изследват и анализират само обекти от последните 30 години т.е. от **близкото и „съвременното” минало**.

Прекалено разказвателният характер на изказа прави дефинираните теза, предмет, обект и цел на изследването недостатъчно ясни, прецизни и коректни. Изказаните постановки могат да бъдат приети (с някои резерви), като целесъобразни в тяхната цялост, въпреки, че текстовете са доста многословни и усложнени. Причината за това

може би е липсата на изведен още в самото начало речник на използваните термини (например термини като “архитектурна намеса”, “архитектурни средства”, “съвременни руини”, “архитектурни руини”, “изследване на образци” и т.н.), които авторът да може да ползва, вместо всеки път да прави подробни техни описания, поради факта че дефинирането им се прави на различни места в текста на дисертационния труд.

5) Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература.

В представения материал и с акуратно подбраните литературни източници арх. Климент Иванов Иванов илюстрира едно професионално отношение и задълбочено познаване на проблема в процеса на неговото развитие през последните 30 години. Неговата будна гражданска и професионална съвест го подвеждат и в дисертационния си труд арх.Климент Иванов Иванов предвижда глава “**1.8 Наследство в опасност**”, в която категорично изказва своята позиция относно редица архитектурни обекти и комплекси, които би трябвало да бъдат обявени за „Недвижими културни ценности”.

Интерес представляват и посланията, които авторът отправя към “професионални и държавни организации и към съвременното общество като цяло”.

Тези малки отклонения ни най-малко не намаляват стойността на дисертационния труд, те само разкриват другата страна на личността – Климент Иванов Иванов, а именно неговата гражданска и професионална ангажираност.

б) Коректност при цитирането на представителен брой автори.

Използваните източници са поместени на 10 страници, не са номерирани и не са подредени в следната последователност кирилица, латиница и електронни страници.

Цитираните източници са изписани на 14 страници и са 180 на брой.

Въпреки, че арх. Климент Иванов Иванов декларира, че спазва изискванията за цитирания дадени в „Препоръки за библиографско цитиране” от автори Антоанета Тотоманова и Ефросина Ангелова-Пенкова, фигуриращи под индекс 180 в списъка за използваната литература е допуснал смесване на двата начина на цитирания

Съгласно БДС 17377-96 се предлагат цитиране под линия в долния край на страницата с индекс над думата и цитиране с препратка към списък на използваната литература в края на писмения труд с индекс поставен в прави скоби.

На страница 210 от дисертационния труд след “Цитирането е направено според методиката на Българската библиотечно–информационна асоциация, като са спестени някои специализирани библиотечарски данни, като ISBN и други.¹⁸⁸ “ е

поставен индекс¹⁸⁸, какъвто няма в списъка на цитираната литература (вероятна техническа грешка).

В цитираните източници на страница 223 четем : ¹⁵⁹ Иванов, К. (2) 2014. стр. 46. За да се намери точно кой източник е използван трябва да се търси в списъка от 10 страници на “използваните източници”, които не са номерирани и не са подредени в следния вид, кирилица, латиница и т.н. Такава форма на цитиране е неприемлива.

7) Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на изследването.

Приемлива е формулировката, че *“Целта на това изследване е да установи актуалните проблеми при стойностни и недооценени сгради от близкото и „съвременното” минало и възможностите за тяхното спасяване и съхраняване от самите архитекти и чрез използване само на средствата на архитектурната професия, като същевременно проучи влиянието и ефекта на тези съществуващи сгради и останки от тях върху архитектурния образ, който се получава в резултат на симбиозата между старо и ново.”*

От така поставената цел според автора произтичат и следните задачи:

- *Да издири водещи примери за реализирани обекти, спрямо които са приложени промени във функциите.*
- *Да проучи историята и причините, довели до необходимостта за промени във функциите им.*
- *Да анализира критически по какъв начин са реализирани и извършени промените във функциите спрямо тези обекти и заобикалящата ги архитектурна среда.*
- *Да проучи последствията и полезността от промените във функциите на сградите и как те са се отразили върху тях и обкръжаващата ги среда.*
- *Да изследва спецификата на този вид проектантска дейност и как тя влияе на творческия процес, свързан с нея.*
- *Да проследи как промените във функциите на сградите се отразяват върху архитектурния образ, който се получава.*
- *Да формулира общовалидни изводи за начина на извършване на процеса на адаптация на сградите.*
- *Да изведе авторова класификация на видовете архитектурни намеси.*

За изпълнение на тези задачи е предложен комплексен подход, базиран на широка гама от научни методи на изследване, които включват: изследване на образци, критичен анализ и синтез на литературни източници, лични наблюдения, сравнителен анализ по случаи, индукция и дедукция, сравнение и обобщение.

Заявените научни методи на изследване, използвани самостоятелно и в комбинации, не са достатъчно подробно описани и декларирани ясно, като единен теоретичен модел, но въпреки това направените проучванията на осемте образци дават добри резултати. Единната схема по която те са изследвани позволява на арх. Климент Иванов Иванов да изгради постановка по която през 2006г той разработва проектната документация и реализира “Реконструкция и обновяване на обекта - Художествена галерия „Проф. Илия Петров”, гр. Разград и убедително показва възможността за приложението ѝ в архитектурната практика.

8) Кратка аналитична характеристика на естеството и оценка на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд.

Направени са подробни и прецизни изследвания на избраните осем образци, от които пет обекта са адаптирани за музеи, един за дом за почивка и два за хотел. Два от адаптираните обекти попадат под специална защита, първият - “Кунстхаус Грац” е изграден върху терен, както пише авторът *“разположен в сърцето на стария град Грац, който се гордее с един от най-големите запазени исторически градски центрове в Европа, обявен за обект от Световното културно наследство на ЮНЕСКО”*, вторият - “Манастир „Санта Мария до Боуро””, адаптиран за хотел, обхващащ комплекс от сгради, е *“под защита като недвижима културна ценност с категория III – „От обществен интерес” от 1958 година.”*.

В проучванията си авторът заявява, че “Промените във функциите на сградите са намеса в архитектурния обект, която е еквивалентна на адаптацията като вид възстановителна намеса.” и това дава основание да се разкрият причините, които предизвикват тези промени (без претенции за пълна изчерпателност и систематичност), а именно : “функциите вече не съществуват”, “настоящите функции не могат да бъдат подържани от финансова гледна точка”, “дарение или завещание за промяна на функциите”, “промяна поради разрушаване на обекта”, “придобване на нови функции”, “допълване на функциите с нови”, “промяна по желание на собственика”.

В глава **1.10 Потребителят**, арх. Климент Иванов Иванов очертава характера на “потребителя-творец”, който е причината за “промяната на функциите по желание на собственика”. В бъдеще той трябва да бъде взиман предвид като съществен фактор при извършване на намеси в сградите, тъй като в повечето случаи той инициира процеса и влияе както върху утилитарната функция, така и върху естетическия и художествен образ на архитектурния обект.

На база разгледаните примери в дисертационния труд и направените задълбочени анализи арх. Климент Иванов Иванов предлага два похвата на оценка на архитектурната намеса:

- **начин на изявяване**, включващ имитацията, вписването и контраста;
- **начин на взаимодействие**, включващ скриване, съчетаване, налагане и обгръщане (обхващане).

Според авторът двата похвата взаимно се допълват и предоставят "...възможност за **количествено** изражение на пропорционалното съотношение между новоизградените обеми и съществуващата сграда. .... и възможност за **качествено** изражение на това съотношение, тъй като освен цифрово то може да бъде показано и графично, чрез схеми и образи". Разработени са две схеми за графично представяне на начините на изявяване и взаимодействие и таблица за класифициране на изследваните образци по видовете намеси.

9) Описание на приносите на кандидата и класифицирането им

Като основни приноси на дисертационния труд могат да се посочат:

- Дефинирането на нова категория архитектурни обекти – „Архитектурни руини”.
- Дефинирането на два нови похвата в проектантския процес при архитектурната намеса в обекти от областта на „Архитектурните руини” в зависимост от начина на изявява (имитация, вписване и контраст) и взаимодействие (скриване, съчетаване, налагане и обгръщане)
- Разработването на подходящи графични и таблични материали за визуално съпоставяне и оценяване на **количественото** изражение на пропорционалното съотношение между новоизградените обеми и съществуващата сграда и на **качествено** изражение на това съотношение
- Систематизирането на причините, които предизвикват промяна на функциите на сградите
- Отчитането на нарастващата роля на активния “Потребител-творец” при формирането на новите функции на сградите
- Илюстриране на едно успешно прилагането в практиката на изведените принципи и похвати за архитектурна намеса в този дисертационен труд

10) Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията в които са публикувани.

Направените три публикации са по темата на представената дисертация и са отпечатани в сборник научни публикации на Департаментите “Архитектура”, “Дизайн”, “Изящни изкуства на Нов български университет.

Като четвърта публикация авторът вписва цикъл от лекции на тема „Архитектурни проблеми при промяна на функцията на сградите” водени през учебната 2013-2014г

11) Отражение в научния свят- използване и цитиране от други автори, отзиви в научния печат и др.

За разработения проект и успешната реализация на обект „Реконструкция и обновяване на Художествена галерия „Проф. Илия Петров”, гр. Разград, направени по начините за архитектурна намеса при промени във функциите на сградите, обект на научните изследвания в представения дисертационен труд, авторът - арх. Климент Иванов Иванов получава три награди съответно през 2006,2007 и 2008г

12) Мнения, препоръки и бележки.

Без да се намалява стойноостта на дисертационния труд трябва да се изкажат някои мнения, препоръки и бележки макар, че някои от тях бяха вече споменати в рецензията. С оглед на по-голяма прецизност в структурата и яснота на изказа е необходимо всички термини, които авторът използва да бъдат изведени в един речник на използваните термини в началото на дисертационния труд. Всички коментари по отношение на различието на конотатцията на използваните преводни думи в двата езика, би трябвало да са дадени извън основния текст, а именно под черта на същата страница. Есеистичните откровения би било по правилно да бъдат дадени също под черта. Препоръчително е, представения в дисертационния труд техника на цитиране да се актуализира.

13) Заключение

Така представения дисертационен труд показва, че арх. Климент Иванов Иванов притежава задълбочени теоретични познания и способност за самостоятелни научни изследвания.

Имайки предвид гореизложеното, мога с пълна убеденост да дам своята положителна оценка и да предложа да бъде присъдена образователната и научна степен “Доктор” по научна специалност “*Архитектура и градоустройство*”, професионално направление 5.7. “*Архитектура, строителство и геодезия*“ на **арх. Климент Иванов Иванов**

Дата.....

Подпис:....